

ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦИФІКУ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНИМИ ТЕКСТАМИ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

У сучасному, перенасиченому інформацією, світі формування інформаційної компетентності учнів є життєво необхідним.

За твердженням групи науковців із Швейцарії, США, Канади та інших країн, які працювали над програмою «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади» (Овчарук, 2004), для ефективного формування ключових компетентностей важливо навчати здобувачів освіти шукати інформацію (користуватися різними базами даних; визначати, хто може бути експертом, консультантом, дізнаватися необхідну інформацію у процесі спілкування педагогами, учнями, батьками та іншими людьми), формувати вміння працювати з інформацією.

Інформація – це «(від лат. *informatio* – роз'яснення) – відомості, які передають усним, писемним та іншими шляхами за допомогою умовних сигналів і технічних засобів. Інформацію розглядають у контексті її змісту, структурної організації, динаміки (процесів створення, передавання, сприйняття, використання, зберігання тощо)» (Погорілко & Любива, 2011).

У Законі України «Про інформацію» зазначено, що інформація – це «будь-які відомості та / або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» (Про інформацію, 1992).

Українські науковці серед ключових компетентностей називають інформаційно-комунікативну компетентність (Савченко, 2012).

Слід зазначити, що у науковій літературі уміщено різні тлумачення поняття «інформаційна компетентність». Так, Н. Баловсяк (Баловсяк, 2004) зазначає, що інформаційна компетентність містить такі компоненти:

- інформаційний, – здатність працювати з інформацією;
- комп'ютерний (комп'ютерно-технологічний) – вміння роботи комп'ютерними засобами;
- процесуально-діяльнісний – здатність використовувати комп'ютерні технології для роботи з інформацією.

О. Спірін (Спірін, 2009) вживає термін-словосполучення «інформаційно-комунікаційно-технологічна компетентність» (ІКТ-компетентність) та має на увазі використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Ірина Гудзик писала про те, що інформаційна компетентність – це «здатність знаходити, оцінювати, використовувати, продукувати й обговорювати інформацію в усіх її видах» (Гудзик, 2005, 35).

У довідковому виданні «Словник української мови» термін «інформаційний» («інформаційна», «інформаційне») трактовано як: «Стосується до інформації, який містить інформацію. ... // Який опрацьовує та видає інформацію.» (Словник української мови, 1973)

На нашу думку, необхідна умова ефективного формування інформаційної компетентності учнів – це усвідомлення, що в основі поняття, – термін «інформація». Переосмислення навчання на засадах компетентнісного підходу призводить також до висновку, що учнів необхідно навчати наступному: визначати, яка інформація потрібна, планувати як її знайти, здійснювати пошук інформації, її аналіз, порівняння тощо. Перелічені дії можливо реалізувати як з використанням комп'ютера, планшета та ін., так і без. Адже текст може бути розміщений у друкованому виданні або прочитаний учителем чи учнем.

Текстова інформація може бути представлена як у друкованих виданнях, так і в електронній формі. Для навчальних текстів властива певна специфіка. У 90-х роках ХХ ст. Г. Зоммер писав, що «навчальний текст» – це текст, який використовується з навчальною метою (Зоммер, 1996). Вважаємо таке твердження слушним, адже підтвердження – лексичне значення слова «навчальний»: «1. Стосується до навчання, пов'язаний з ним. 2. Призначений для навчання. ... Пристосований для навчання, тренування.» (Словник української мови, 1973). Отже, варто мати на увазі, що навчальний текст – це текст, який використовують у процесі навчання або створений учнями у процесі навчання. Це можуть бути як друковані, так і усні тексти.

Щодо тексту, який добирають для використання в освітньому процесі, можливі такі варіанти:

- 1) використовується текст, написаний іншим автором:
 - а) у повному обсязі, без змін;
 - б) у скороченому варіанті або лише уривок тексту;
 - б) в адаптованому варіанті;
- 2) автор підручника або посібника, учитель спеціально продукує текст.

Можлива різноманітність текстів за стилістичними ознаками, використання текстів, для яких характерна ознака й мовні засоби різних стилів (наприклад, науково-художні тексти). Художній стиль охоплює твори різних родів і жанрів.

Тексти (кожен із перелічених варіантів) мають вирізнятися цілісністю, структурованістю, зв'язністю, завершеністю, викликати цікавість та відповідати віковим особливостям учнів. Вимоги до текстів, створених учнями уточнюються у формулюваннях завдань, вправ, усних вказівках педагога.

Разом з тим, вважаємо доцільним поєднувати, чергувати роботу учнів з навчальними текстами з опрацюванням навчальної інформації інших типів і видів: за способом сприйняття, – візуальної, аудіальної, тактильної; за формою подання, – звукової, числової, текстової, комбінованої. Тобто,

роботу з навчальними текстами корисно доповнювати опрацюванням таблиць, прослуховуванням аудіозаписів, переглядом фільмів тощо.

Для інформації, яку використовують, важлива актуальність (на даний момент, саме у цій ситуації), достовірність (що мотивує необхідність використовувати лише перевірені джерела інформації), зрозумілість і доступність (з орієнтацією на зону найближчого розвитку).

Важливо не перевантажувати учнів інформацією та дотримуватися інформаційної гігієни, що особливо актуальне для використання комп'ютерів, планшетів, мобільних телефонів. Досягти дотримання інформаційної гігієни можливо завдяки встановленню обмежень у користуванні гаджетами та ознайомлення учнів із відповідними правилами й порадами. Щодо застосування гаджетів у процесі навчання, варто наголосити, що не всі однозначно позитивно відносяться до такого способу здобуття знань. Наприклад, батьки, які проживають у Кремнієвій долині (США) віддають перевагу навчанню дітей без комп'ютерних технологій. У Швеції заборона на використання мобільних телефонів діє у понад 90% шкіл (Солодько, 2018). В Україні час безперервної роботи учнів з технічними засобами навчання слід обмежувати таким чином: у 1-му класі – не більше 10 хвилин; у 2-4 класах – не більше 15 хвилин; у 5-7 класах – не більше 20 хвилин; у 8-9 класах – 20-25 хвилин; у 10-11 (12) класах на 1-й годині занять – до 30 хвилин, на 2-й годині занять – 20 хвилин (Тривалість навчального заняття, 2022). Утім дотримуватися таких вимог через превалювання дистанційного навчання досить складно.

Для забезпечення ефективної роботи учнів з навчальними текстами у контексті формування інформаційної компетентності вважаємо застосування диференціації та індивідуалізації навчання, що мотивує поповнення фондів бібліотек, створення аудіо-, відеотек тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баловсяк Н. (2004). Інформаційна компетентність фахівця. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 5, 21-28.
2. Гудзик, І. П. (2005). Інформаційна грамотність як важлива ознака компетентності учня. *Шлях освіти*, 4, 34-38.
3. Про інформацію. №2657-ХІІ, розд. 1, ст. 1. (1992).
4. Інформаційний (1973). *Словник української мови: в 11 томах*. (Т. 4.) Відновлено з <http://sum.in.ua/s/informacijnyj>
5. Навчальний. (1973). *Словник української мови: в 11 томах*. (Т. 5.) Відновлено з <http://sum.in.ua/s/navchaljnyj>
6. Овчарук О. В. (Ред.). (2004). Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : К.І.С.
7. Погорілко, В. Ф. & Любима, Т. Я. (2011). *Інформація, Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія*. (Т. 11). Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
8. Савченко, О. Я. (2012) Дидактика початкової освіти. Київ: Грамота.
9. Солодько, Ю. (2018). *Розробники із Кремнієвої долини забороняють дітям користуватися смартфонами. Що особливого вони знають про сучасні технології?* Відновлено

https://texty.org.ua/articles/88796/Rozrobnyky_iz_Kremnijevoji_dolyny_zaboronajut_ditam_korystuvatysya-88796/

10. Спірін, О. М. (2009). *Інформаційно-комунікаційні та інформативні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики*. Відновлено з <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/183/169>

11. *Тривалість навчального заняття під час дистанційного формату лишається незмінною – роз'яснення МОН*. (2022). Відновлено з <https://mon.gov.ua/ua/news/trivalist-navchalnogo-zanyattya-pid-chas-distancijnogo-formatu-lishayetsya-nezminnoyu-rozyasnennya-mon>